



HEESTERS EN VAN GOGH

Dit jaar is het precies honderd jaar geleden dat Jan Heesters zijn Grand Tour door Europa en Noord Afrika maakte. Een selectie schilderijen en aquarellen die hij in Algerije en Tunesië maakte, is nu in Museum Jan Heestershuis te zien. Heesters was een groot bewonderaar van het werk van Van Gogh; zijn vroege pasteuze schilderijen zoals ook deze getuigen daar duidelijk van. Vooral in de jaren twintig liet hij zich inspireren door de thematiek en stijl van Vincent. Momenteel loopt in het Van Gogh Museum in Amsterdam de expositie 'Van Gogh in Auvers. Zijn laatste maanden'. In zijn laatste zeventig levensdagen schilderde hij vrijwel iedere dag een doek. Onlangs zag ik de 44 schilderijen van Auvers-sur-Oise die vanuit de hele wereld in Amsterdam zijn bijeengebracht. Deze tentoonstelling is werkelijk uniek, je ziet er het ene topstuk na het andere!

Grand Tour van Heesters

Vlak na nieuwjaarsdag 1923 nam Jan Heesters, toen 29 jaar jong, in Parijs de trein naar Marseille en bereikte daarna per boot Algiers waar hij hartelijk werd ontvangen door de familie Saliba. "In Algiers heb ik veel en geconcentreerd gewerkt. Olieverf, aquarel en vooral ook tekeningen die ik in kisten naar huis stuurde", vertelde hij in 1977 aan Carel Swinkels. Hij wilde echter verder, naar Tunis, waar hij via Constantine en Biskra arriveerde. Ook onderweg schetste en tekende hij naar hartelust!



In Tunis ontmoette hij de Belgische schilder Georges van Houten (Antwerpen 1888 – Rome 1964), met wie hij enige dagen optrok. "Ik heb er bijzonder plezierig gewerkt", vertelde Heesters later. In de hal van het museum worden nu werken uit deze Afrikaanse dagen geëxposeerd, waaronder de schilderijen 'Café des Nattes in Sidi-Bou Said', 'Het gesprek voor de moskee' (in twee uitvoeringen) en 'Theehuis in Tunis' (destijds door de stichting Vrienden aangekocht). Deze werken van Heesters behoren naar mijn idee tot zijn beste!

U kunt momenteel in het museum tevens genieten van een breed scala aan schilderijen en aquarellen van de hand van diverse kunstenaars uit Brabant, onder wie Rein van Uden en Geert Maas uit Schijndel (zie verder Agenda pag. 10).

Jan Heesters; Theehuis in Tunis; 1923

Korenveld van Heesters

Een van Heesters' beste schilderijen uit zijn beginperiode is 'Korenveld' in de collectie van het museum. Het zou me niet verbazen als het geïnspireerd is op het schilderij 'De oogst, de vlakte van La Crau' (JH 1440 Van Gogh Museum), een landschap dat Vincent in juni 1888 in de omgeving van Arles schilderde. Er zijn diverse overeenkomsten te ontdekken tussen beide doeken, zoals de oogst, het weidse panorama, een verlaten boerenkar, boerderijen in de verte, een boer aan het werk met zijn paard en de pasteuze toets. De korenschoven van Heesters op het stoppelveld op de voorgrond versterken de stemming van zomerse hitte die ook op de Crau-vlakte van Vincent voelbaar is.



Jan Heesters; Korenveld



Vincent van Gogh; De oogst, de vlakte van La Crau; Juni 1888

De donkere, dreigende hemel bij Heesters wijkt daarentegen af. Voor Van Gogh stond de jaarlijkse oogstarbeid symbool voor de eeuwige voortgang van het leven. Later zal de introverte Heesters met zijn bedaarde karakter afstappen van de ruige, pasteuze toets. Die paste hem toch minder dan zijn bewonderde meester, die vuriger en spontaner van karakter was. Met grotere kleurvlakken komt Heesters later dichter bij de mystieke verstillings die hij in zijn werk wilde uitdrukken.

Wat was het laatste schilderij van Van Gogh?

Lange tijd heeft men gedacht dat het schilderij 'Korenveld met kraaien' (JH 2117, Van Gogh Museum) het laatste doek was dat Vincent vlak voor zijn vermeende zelfmoord in een korenveld nabij Auvers schilderde. De doodlopende wegen en de zwerm kraaien zouden symbool staan voor zijn beslissing om uit het leven te stappen.

Recent onderzoek verwerpt dat idee echter, - men vermoedt nu dat 'Boomwortels en stammen' (JH 2113 Van Gogh Museum) het schilderij is dat hij op de dag van zijn dodelijke verwonding creëerde. Het is nu in Amsterdam te zien. Andries Bongers, de broer van Jo van Gogh-Bongers, had dat kort na de dood van Vincent al opgemerkt, maar aan zijn visie is heel lang geen waarde gehecht.

Het betreft de uitbeelding van een tiental knoestige boomstammetjes in paars, blauw, geel en groen, een atypische Van Gogh. In het verleden zijn meermalen stemmen opgegaan dat dit bijzondere werk de aanvang zou betekenen van de abstracte schilderkunst.

Niets is echter minder waar, want drie jaar geleden ontdekte Wouter van der Veen, Wetenschappelijk Directeur van het Instituut Van Gogh in Auvers-sur-Oise, aan de hand van een oude ansichtkaart de plek waar Vincent dit werk heeft zitten schilderen: aan een heuvelrand met grillige boomstammetjes en boomwortels van een oud houtkapbos, slechts 120 meter van zijn pension verwijderd.

Deskundigen hebben deze interpretatie bevestigd. Afgaande op het zonlicht op het doek van de bewuste plek concludeert men dat Vincent het doek in de loop van de middag moet hebben geschilderd.



*Vincent van Gogh; Boomstammen en boomwortels; 27 juli 1890.
Foto: Jan Geerts, recent in het Van Gogh Museum*

Zelfmoord, moord of doodslag?

Deze vondst in juli 2020 past naar mijn idee uitstekend in de theorie uit 2011 van twee Amerikaanse Van Gogh-biografen, Steven Naifeh en Gregory White Smith. Zij stelden dat Vincent geen zelfmoord heeft gepleegd in de korenvelden maar slachtoffer is geworden van een uit de hand gelopen ruzie met twee opgeschoten Parijse broertjes, stoere kwajongens nog, die in Auvers vakantie vierden.

De jongste van de broertjes, René Secrétan, liep, verkleed als cowboy, steeds met een echt pistool rond. Enerzijds was het in hun ogen rare ventje Vincent vaak het mikpunt van hoon en spot van deze knapen, anderzijds boden deze rijkeluiszoontjes de schilder ook soms drank aan op een terras langs het riviertje de Oise. Van die gulheid maakte de armoedzaai-er natuurlijk graag gebruik, zeker op warme dagen. Bovendien toonde de oudste van de broers enige interesse in schilderkunst.

Die bewuste dag, 27 juli 1890, was een hete zondag. Volgens een plaatselijk krantenbericht "verliet M. Van Gogh (sic)", waarschijnlijk na het terugbrengen van het schilderij met de boomwortels en zijn schilderspullen naar zijn pension en na de maaltijd daar, "om zeven uur zijn pension om te gaan wandelen in de richting van het kasteel". Waarschijnlijk heeft hij onderweg de broertjes weer ontmoet en hebben ze ruzie gekregen,- heethoofd Vincent kreeg wellicht eindelijk genoeg van hun eeuwige pesterijen. Misschien zijn ze met elkaar in gevecht geraakt en heeft René met zijn pistool bij Vincent een wond veroorzaakt, bewust of per ongeluk, uit angst, als zelfverdediging.

Nog vaak wordt geschreven dat Vincent in zijn borst schoot. De medische rapporten over de plaats waar de kogel zijn lichaam binnendrong, zijn echter allesbehalve eensluidend, net als over de afstand van de revolver tot het lichaam. Genoemd krantenbericht gaat zo verder: "Om negen uur keerde hij bij het pension terug, glimlachend, heel rustig, terwijl zijn maag toch doorboord was door een revolverkogel."

Vincent leefde na het schot nog ongeveer 30 uur. Ook dit gegeven dat de kogel hoogstwaarschijnlijk niet bij de hartstreek binnendrong maar lager in het lichaam, maakt zelfmoord onwaarschijnlijker, want wie schiet bij een zelfmoordpoging nu in zijn maag?

Tegenover de politie, en ook tegenover zijn broer Theo, verklaarde Vincent zelfmoord te hebben willen plegen. Wellicht heeft hij daarmee de pubers uit handen van justitie willen houden, het waren per slot van rekening nog maar kwajongens, en het was nou eenmaal toch gebeurd, van een beschuldiging werd hij niet beter. En misschien schaamde hij zich ook wel met kwajongens gevochten te hebben...

'Cowboy' René Secrétan heeft in 1957 vlak voor zijn dood op 83-jarige leeftijd gesproken over de pesterijen aan het adres van Van Gogh. Op die tragische zomerdag in 1890 was hij nog maar zestien jaar. Waarschijnlijk heeft hij zijn hele leven met schuldgevoelens rondgelopen. Maar hoeveel prachtige schilderijen had die arme Van Gogh nog kunnen maken...

Weer een molen van Heesters boven water

Jan Heesters heeft verscheidene molens geschilderd en getekend. Een ervan komt voor op het symbolische schilderij 'Don Quichot'. Kwam vorig jaar een pastel van de toenmalige Coeveringse molen in Eerde (gedateerd '30) boven water, nu dook een schilderij op van de molen van Kloetinge bij Goes. Een Heesters van voor de oorlog, die echter in zeer slechte staat verkeerde. Een flinke opknappbeurt door restaurateur Jos van Extel en een nieuwe lijst deden echter wonderen,- het schilderij heeft weer frisse kleuren en is inmiddels begonnen aan zijn tweede leven.



Jan Heesters;
Molen te Kloetinge bij Goes

Het is een verstill, zomers tafereel. De grijswitte molen steekt helder af tegen de lichtblauwe hemel met wattige wolkjes. Een Zeeuws meisje met rode bloes en witte muts loopt richting dorp maar komt maar niet vooruit. Ze ziet hoe de molenaar met een zak graan op zijn rug de trap naar de molen beklimt. Verder groene weiden, een donkere vliegdien die voor een mooi contrast zorgt en op de achtergrond Kloetinge met de kerktoren en rode huisjes. Het is een en al zomerse stilte, een typisch werk van Heesters, die van rust en vrede hield.

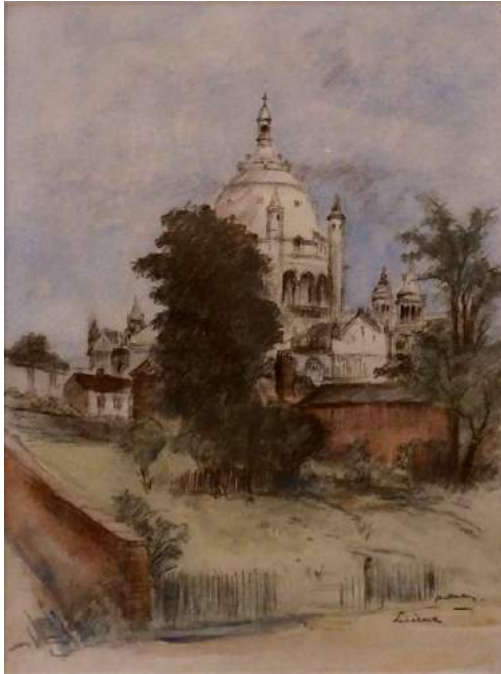
Van Gogh schilderde ook talrijke molens, met name de Moulin de la Galette in Parijs bij Montmartre. De mooiste van zijn serie Parijse molens uit de herfst van 1886 vind ik 'Molen op Montmartre' (JH 1184 Newark, privé-bezit) die ik in 2014 zag op de TEFAF in Maastricht. Op de voorgrond staat een man te spitten in een ommuurde tuin. Met name het oranje-blauwe kleurengamma op de muur en de molen die net als de molen in Kloetinge afsteekt tegen een heldere hemel maakten indruk.

Jan Geerts



*Vincent van Gogh; Molen op Montmartre;
Parijs herfst 1886*

BEDEVAARTPLAATS LISIEUX



Jan en Maria Heesters groeien op rond de eeuwwisseling, tijdens Het Rijke Roomse Leven. Zij zijn, net als wij nu, kind van hun tijd. Het geloof en de kerk zijn overal: het leven is nauw verbonden met religie en ze groeien op als diepgelovige mensen. Ze zijn zuinig voor zichzelf maar geven veel geld aan kloosterordes en de Katholieke Kerk. Met hun auto bezoeken ze kerken, kloosters en pelgrimsoorden, ook in het buitenland. Jan Heesters zal veel tekenen en schilderen in de bedevaartplaats Lisieux.

Meestal gaan mensen naar een bedevaartplaats om iets biddend te vragen of ergens voor te danken maar doorgaans wel uit religieuze overwegingen. In vroeger tijden was dat wel anders en soms gingen ze zelfs voor straf!

Jan Heesters; Lisieux; aquarel

Bijzondere straffen

Voor 1800 kent men vrijwel geen gevangenisstraf: de verdachte wordt wel opgesloten tot hij voor de rechter wordt gebracht die de straf zal bepalen, maar dat is nooit een gevangenisstraf. De zwaarste straf die uitgesproken wordt, is de doodstraf.

Maar er is een scala aan andere en vaak ook gruwelijke straffen!

Lijfstraffen

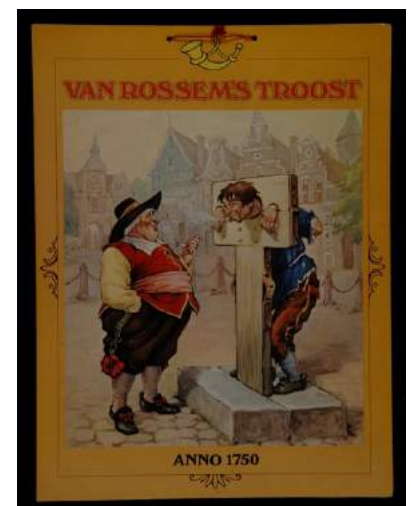
Het gezag kan allerlei lijfstraffen opleggen die door de beul worden uitgevoerd, bijvoorbeeld het afsnijden van een van de oren (wie niet horen wil moet maar voelen), doorboren van de tong, afhakken van vingers en ga maar door. Een zichtbare verminking herinnert nadien niet alleen de persoon in kwestie, maar ook zijn leefwereld, aan de erge misdaad.

De lijfstraf is altijd een schandstraf, uitgevoerd op een schavot op de markt: voor het volk vaak een uitje met vermaak.

Prostitutie

Ook vrouwen worden soms hard gestraft. Er is nauwelijks werk voor alleenstaande vrouwen (vaak met kinderen), bovendien wordt arbeid door vrouwen nauwelijks betaald. Zonder sociaal vangnet is prostitutie soms de enige uitweg.

In de Middeleeuwen heeft men voor mannen geen moeite met prostitutie. Het idee is: 'Het is een noodzakelijk kwaad en bovendien ligt het aan de vrouw. Zij is slecht, huichelachtig, geldzuchtig, luistert makkelijk naar de duivel, is snoepzuchtig, lui en voornamelijk uit op lust. Zonder een goede man is een vrouw een ongeleid projectiel.' Criminaliteit in de bordelen wordt wel gestraft.



Gruwelijke straffen voor vrouwen

Voor (slechte) vrouwen is er 'de steen dragen': aan een ketting om de nek wordt een zware steen gebonden, daarmee moet de vrouw een vernederende weg afleggen of in de strafhuik, een soort houten kap versierd met onreine dieren ook voor 'wive die quaat sprake tot wive ofte manne'.

En er is de draaikooi, waarin elke 'slechte' vrouw ziek wordt en zich bevuilt...tot grote hilariteit van de omstanders. Zo'n vernedering is een symbolische boete: genoegdoening voor het leed dat ze haar slachtoffer(s) heeft aangedaan en voor de schade aan de gemeenschap berokkend. Na de Reformatie is prostitutie de meest vreselijke zonde. Pas in de achttiende eeuw wint het idee dat niet vrouwen, maar mannen vaak bij uitstek belust zijn op seks.



Huik; Het Noordbrabants Museum

Strafbedevaart

Een andere heel gebruikelijke straf ook voor (slechte) vrouwen, ingrijpender maar heel symbolisch, is een strafbedevaart: een veroordeelde is verplicht een pelgrimstocht te ondernemen naar een aangewezen plaats om daar boete te doen. Autoriteiten zien zo'n bedevaart als een populair middel om het gedrag van burgers te sturen. Tegenspreken van de rechter is al gauw een extra voettocht naar de Dom van Keulen of naar Canterbury. De pelgrimsstaf wordt, met publiek, bijvoorbeeld voor een klooster of abdij gezegend en overhandigd aan de misdadig(st)er.

Veel gestraften onderweg

Pelgrimsoorden en pelgrimswegen zijn daarom vaak verzamelplaatsen van veroordeelden, op weg naar boetedoening. De gestraften zijn al gauw maanden onderweg: ze reizen te voet en er is ook tijd nodig het kostje bij elkaar te scharrelen. Gestrafte prostituees werken onderweg soms toch weer in een bordeel om de reis te bekostigen. In Italië en Engeland ontstaan 'Vlaamse' bordelen. Bij terugkeer in de stad moet een bewijs worden overgeleverd waaruit blijkt dat de bedevaarder op de juiste plaats is aangekomen: een oorkonde of penning. Soms kan de straf met geld worden afgekocht of omgezet in een lijfstraf, maar de rechter ziet liever geld dan bloed.

Mariaverschijningen

Paus Pius IX kondigt in 1854, op eigen houtje, het eerste pauselijk dogma af (zonder voorafgaand concilie) van de Onbevleete Ontvangenis van Maria. Er zijn daarna veel Maria verschijningen, vaak ook aan kinderen, waarin Maria de uitspraak van de paus zelfs beaamt! Zo ontstaan tot diep in de negentiende eeuw vele bedevaartplaatsen: zo ook het Franse Lisieux waar Jan Heesters en zijn vrouw graag naar toe reizen. Zij gaan vol devotie, de tijd van strafbedevaarten is dan wel voorbij!



Jan Heesters; Lisieux; pastel

Ontstaan bedevaartplaats Lisieux

Het eerste jaar van haar leven wordt Theresia ondergebracht bij een min. Als ze vier jaar oud is, sterft haar moeder. Haar vader blijft achter met vijf minderjarige dochters, die allemaal zullen intreden. Het niet onbemiddelde gezin verhuist naar Lisieux, omdat daar hun familie woont. Hier zal Theresia elf jaar beschermd wonen in een huis, omgeven door een grote ommuurde tuin. Het is een vroom gezin waar veel gebeden wordt. Pas op haar achtste gaat ze naar school waar ze heel ongelukkig is.

Als ze negen jaar oud is treedt haar oudste zus, die de rol van moeder heeft overgenomen, in bij de Orde van de Ongeschoeide Karmelietessen. Theresia's gezondheid is al zwak, nu krijgt ze ook last van hoofdpijnen en 'andere pijnen'. Het gaat steeds slechter met haar: hallucinaties, onbeheerste bewegingen, zwakte, en anorexia, Ze ligt alleen nog maar in bed en men vreest voor haar dood. Maar in mei 1883 ziet ze, 10 jaar oud, dat het Mariabeeldje op haar nachtkastje tegen haar lacht. Het verandert alles. Ze besluit in te treden in het klooster waar haar zus moeder-overste is. Ze is nog een kind maar ze smeekt de rector van de Karmel en vervolgens de vicaris-generaal van het bisdom. Allemaal tevergeefs.

Tijdens een bedevaart naar Rome vraagt ze zelfs toestemming aan dezelfde paus Pius IX. "Kom, kom, u zult intreden als de goede God het wil!" is zijn antwoord. Drie maanden na kerstmis 1887 mag ze toch eindelijk intreden.



Theresia, 15 jaar oud

Autobiografie

Zeven jaar lang leeft ze onopvallend en heel vroom in het klooster. In 1895 gebiedt haar zus, als overste, Theresia haar levensverhaal te schrijven. Ze sterft een jaar later, 24 jaar oud, aan TBC.

In haar autobiografie 'Geschiedenis van een ziel' propageert ze 'de kleine weg' te volgen: naar het gebod van Jezus 'om te worden als kinderen'. Haar zus heeft dit boek overigens op duizenden punten bijgewerkt. Het komt in 1898 uit en zal in 60 talen verschijnen.

Daarnaast zijn er meer dan 900 biografieën over Theresia van Lisieux geschreven.

Heilig



"Ik wil het rozen (zegeningen) laten regenen op aarde", zegt ze op haar sterfbed. Hiernaast Theresia afgebeeld als karmelietes met een crucifix en rozen.

Theresia wordt heilig verklaard in 1925 en in 1928 aangewezen als patrones van de missionarissen en het missiewerk, bovendien is ze is de patrones van Frankrijk en Rusland.

Theresia wordt als voorbeeld gesteld voor de jeugd: kerken, instellingen en scholen worden naar haar genoemd. Ook Moeder Theresia neemt haar naam aan.

Haar relieken rusten in de enorme basiliek in Lisieux (ingewijd in 1937). De kerk is gebouwd in neo-Romaans-Byzantijnse stijl, geïnspireerd op de Sacré-Coeur in Parijs.



Enorm grote basiliek in Lisieux

Theresia in onze tijd

Theresia leeft blijkbaar nog bij veel gelovigen. Na haar verheffing tot kerklerares in 1999 maken haar relikwieën een wereldreis; in Nederland zijn ze in 15 kerken te zien. Er is veel belangstelling voor.

In 2006 verschijnt het boek "Theresia was mijn naam" van de protestante Nederlander Willem van 't Hof. Wanneer Jomanda hem in contact brengt met de geest van Theresia, is hij ervan overtuigd haar reïncarnatie te zijn.

In 2009 verschijnt het boek 'Kleine zielen' van Kristien Hemmerechts over een meisje dat haar leven verstrengeld ziet met dat van Theresia van Lisieux.

En nog in 2015 worden ook de ouders van Theresia beiden heilig verklaard door paus Franciscus.

Jan Heesters en zijn vrouw bezoeken heel veel kerken, kloosters en bedevaartplaatsen, vooral in België en Frankrijk, zoals wij nu op vakantie gaan. In Normandië waren ze blijkbaar graag, aan de mooie werken die hij daar maakte, is te zien dat hij ze met devotie en plezier maakte.

Anne- Marie Cornelissen

Jan Heesters; Lisieux; tekening





Ook dit jaar kunnen we rekenen op een gulle sponsbijdrage van Van Kruijsdijk notarissen. Daarvoor onze hartelijke dank.

Museum Jan Heestershuis

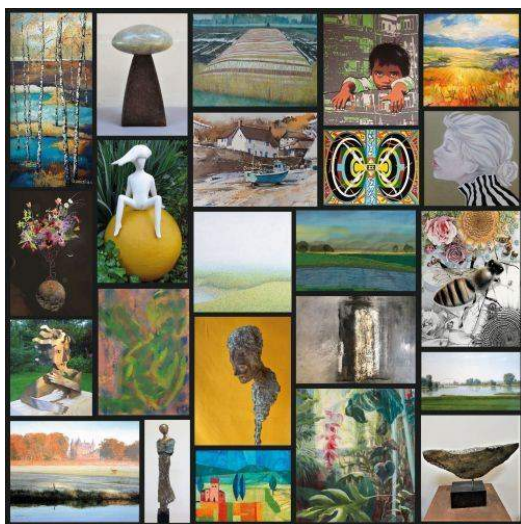
Pompstraat 17, 5481 BL Schijndel

Tel: 073-54 92276

Check voor uw bezoek website www.museumjanheestershuis.nl voor de meest recente informatie over openingstijden.

Van 25 juni tot en met 27 augustus in het Museum en de Beeldentuin.

Expositie KuBra-Art



Kunstenarscollectief KuBra (Kunstenars uit Brabant) heeft **20 eigenzinnige Brabantse Kunstenars** geselecteerd voor een **groepsexpositie** in Museum Jan Heestershuis.

Zowel in het museum als in de beeldentuin zijn kunstwerken te zien met een grote diversiteit aan stijlen en technieken.

Door verscheidenheid verbonden vormt het een verrassend geheel.

De kracht van de expositie "KuBra-Art in het Museum" is de variëteit in stijlen en technieken van de Brabantse kunstenaars, die stuk voor stuk een eigen kijk, droomwereld en/of belevenis hebben gehad ten tijde van het scheppen van het object.

Met werk van: *Leonie Dekker-Verhagen, Lodie van Dulken, Jeanette van Dun, Anny van Gestel, Hans Gilbers, Tom Godefrooij, Hetty van Gool, Harrij van der Heijden, Marijke van Seters, Ineke van Schijndel, Ria van Uden, Diana van Oort, Gilles de Rooij, Geert Maas, Rein van Uden, Nanda van Alebeek, Tooske Bonten, Anita Voets, Antoinette Donkers-Dekker, Anja Van Schijndel.*

Een zeer succesvolle start van de lezingenreeks van 2023.

Op 27 maart sprak **Judith Koelemeijer** over haar biografie van Etty Hillesum, getiteld 'Het verhaal van haar leven' (2022). Op 5 juni was **Roxane van Iperen** aanwezig. Zij sprak over haar nieuwe roman 'Dat beloof ik' (2023).

Beide avonden waren zeer geslaagd met enthousiaste bezoekers in een vol kerkje én resulteerden in de aanmelding van een aantal nieuwe Vrienden.

Van harte welkom!

Ook dit jaar doen we mee met de **Rabobank ClubSupport** actie van de Rabobank. Leden van de bank kunnen stemmen, het aantal stemmen wordt vertaald in een financiële vergoeding.

Stem op Stg. Vrienden v/h Museum Jan Heestershuis en help ons de collectie te vergroten.

De stemperiode is van **4 tot 26 september**. Alvast hartelijke dank.

